

2011. AUGUSZTUS 29. HÉTFŐ

JEREMIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE 5,1–17

DR. PAP FERENC

Isten szárnyú ítélete jogos

^{5,1}Járjátok be Jeruzsálem utcáit, nézzetek szét, tudakozódjatok, kutassátok át tereit! Található-e, van-e olyan ember, aki törvény szerint él, és igazságra törekszik? Akkor megbocsátok ennek a városnak! ^{5,2}Még ha azt mondják is: Él az Úr! - akkor is hamisan esküsznek! ^{5,3}Pedig te, Uram, az igazságot nézed. Megverted őket, de nem fáj nekik, irtottad őket, de nem akarták megfogadni az intést. Kőkemény maradt az arcuk, nem akartak megtérni.

A vezetők bűne

^{5,4}Azt gondoltam, hogy csak a nincstelenek ilyen oktalanok, mert nem ismerik az Úr útját, Istenük törvényét. ^{5,5}Elmegyek hát az előkelőkhöz, és beszélek velük, ők biztosan ismerik az Úr útját, Istenük törvényét! De éppen ők törték össze ezt az ígát, szaggatták le a köteleket! ^{5,6}Azért leteríti őket az erdőből kijövő oroszlán, elpusztítja őket a pusztai farkas; párdúc ólálkodik városaiknál, széttépi, aki csak kijön onnan. Mert sokszor vétkeztek, súlyosan tévelyegnek. ^{5,7}Hogyan bocsáthatnék meg neked? Hiszen fiaid elhagytak engem, és nem Istenre esküsznek. Jól tartottam őket, mégis házasságtörők, és parázna nő házában tolongnak. ^{5,8}Viháncoló ménékké lettek, mindegyik a más feleségére nyérit. ^{5,9}Ne toroljam meg ezeket - így szól az Úr -, és ne álljak bosszút az ilyen népen? ^{5,10}Menjetek föl szőlőhegyeire, és pusztítsátok, de ne vessetek véget neki! Távolsátok el vadhajtasait, mert nem az Úréi azok! ^{5,11}Bizony, egészen hűtlen lett hozzám Izráel és Júda háza - így szól az Úr. ^{5,12}Megtagadták az Urat, és ezt mondták: Nincsen ő, nem érhet bennünket veszedelem, nem látunk fegyvert és éhínséget. ^{5,13}A próféták csak fecsegnek, és nem az ige szól belőlük. Csak ennyibe kell venni őket! ^{5,14}Azért ezt mondja az Úr, a Seregek Istene: Mivel ti így beszéltek, most én tűzzé teszem ígémet a szádban, ezt a népet pedig fává, hogy megemésze őket.

A félelmetes ellenség

^{5,15}Egy messziről való népet hozok majd ellened, Izráel háza! - így szól az Úr. Régi nép ez, ősidőből való nép, olyan nép, amelynek nyelvét sem ismered, nem érted, mit beszél. ^{5,16}Tegze olyan, mint a nyitott sír, mindnyájan hősök. ^{5,17}Megemészti aratásodat és kenyeredet, megemészti fiaidat és leányaidat, megemészti juhaidat és marháidat, megemészti szőlődet és fügefádat. Erős városaidat pedig, amelyekben bízol, fegyverrel rombolja le.

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

A perbeszéd folytatódik (Jer 5,1–6). Isten felhívást, parancsot ad Jeruzsálem alapos átkutatására. Nem derül ki, ill. nem egyértelmű, hogy a T/2 (*járjátok be, nézzetek szét, tudakozódjatok, kutassátok át*) pontosan kiknek szól. Ezeknek az embereknek (a próféta és az a kör, amelyhez tartozik általános értelemben?) utána kell járni, hogy találtatik, van-e még egyáltalán olyan ember, aki a *törvényt megcselekszi* (עשה מושפט) és a

szilárd szövetségi hűségre (אמונה) törekszik. Ha legalább *egyetlen* ilyen ember van, Isten megbocsát. Félreérthetetlen a párhuzam, összefüggés Ábrahám történetével, amikor Sodomáért könyörgött. Ötven igaz emberről sikerült Ábrahámnak merészen lealkudni a minimálisan szükséges igazak számát tízre (1Móz 18,16–33). Jeremiás könyve szerint azonban annyira tragikus és végzetes a helyzet és olyannyira nagy a kontraszt, hogy az egész megmaradásához, Isten kegyelmes megbocsátásához egyetlen olyan ember is elegendő lenne, aki Isten törvénye szerint él, gondolkozik, cselekszik és hűséges – de úgy tűnik, nincs senki. „*Bizony nincs olyan igaz ember a földön, aki csak jót cselekedne, és nem vétkezn*” (Préd 7,20).

Természetesen abszolút értelemben Isten előtt nincs senki, aki önmagában, bármilyen nemes, hősi és példaértékű cselekedet vagy életvitel miatt igaz lenne vagy lehetne (vö. Gal 2,16; Róm 3,9–20) és ezzel kérkedhetne. Isten kegyelme által vagyunk azok, amik vagyunk (vö. 1Kor 15,10). Nehéz történelmi-emberi

szituációkban többször elhangzott és elhangzik a keserű felismerés, hogy mindannyian elpártoltak, hűtlenné lettek, nincs senki, aki jót cselekedne, minden ember hazug (vö. Zsolt 12; 14; 53; 116,11).

A következő versben rögtön megszólal a szomorú állapotfelmérés összegzése: még az esküjük is hazugság. Természetesen az eskü nem következmények nélküli hangfoszlány, hanem bizonyágtétel, *tanúvallomás* (μαρτυρία) Isten, ég és föld, láthatók és láthatatlanok előtt, akik és amelyek tanúsítják mindezt. Ebben a korban (sem) érvényes a *verba volant, scripta manent* (a szó elszáll, az írás megmarad) mondás abban az értelemben, ahogyan általában használni szokták. Az esküt a reformátorok is ebben az értelemben, a tanúként, segítségül hívás lelkületével értelmezték.

Az *eskü* és az *esküitalom* körüli (vö. Mt 5,33–37) vitával kapcsolatban csak néhány rövid megjegyzést szeretnék tenni: (1) a Hegyi Beszéd vonatkozó részének értelmezése csak pontos exegetikai-teológiai munka segítségével lehetséges; (2) a Mt 5,34-ben a mondanivaló első felét pontosítja, magyarázza, értelmezi a második, tehát az „*egyáltalán ne esküdjetekek*” mondatrészt nem lehet kiragadni az egész vers és szakasz kontextusából; (3) a felelőtlen, hiábavaló, üresjáratú, össze-vissza esküdözés Isten törvénye ellen való, mivel ezáltal elveszíti az eskü kizárólagos, proklamációs, hitvallásos jellegét; (4) nem feltétlenül világos, hogy pl. a házassági eskü vagy fogadalom szövegének értelmére nézve a nyelvi kifejezésformák különbözőségén túl pontosan milyen teológiai különbség van az „*esküszöm az élő Istenre*”, „*esküszöm az élő Isten színe előtt*”, „*fogadom az élő Isten színe előtt*” formula között. A harmadikban ténylegesen nem szerepel az *eskü* szó, de teológiai stb. értelme valójában ugyanaz.

Az „*Él az ÚR!*” formula az örökkévaló Isten megvallása, hogy Ő nem az a ciklikusan meghaló, majd halálából, az elmúlásból újra felébredő természeti istenség, akit népe áldozataival, magatartásával és kultuszával befolyásolhat, manipulálhat, sok beszédével kifáraszthat (vö. Illés gúnyolódását a Kármel-hegyen: 1Kir 18,26–29). A teremtő és szabadító Isten előtt nincs jelentősége semmiféle bőbeszédűségnek, emberi meggyőzésnek, Őrá az ilyen magatartás és kultusz nincs hatással. Jeremiás szerint már az is hazugság, ha Izráel nagy hitvallását mondják ki: „*Él az ÚR!*”, ami önmagában véve annak a hitbeli-emberi mélységnek a kifejeződése, ami ezt a kort jellemzi. Talán érdemes lenne a saját és közösségeink életét és beszédét abból a szempontból is megvizsgálni, hogy *csak* ajkainkkal tiszteljük-e az URat.

Isten népe makacsság, keménynyakúság, keményszívűség által tűnik ki: semmi sincs rájuk jótékony hatással, bármit tehet Isten „*kökemény maradt az arcuk, nem akartak megférni*” (5,3). Ez az állapot kiterjed mindenkire: a vezetőre, vezetetre, nemesre és nincstelenre. Ostobaságuk és bolondságuk az, hogy nem ismerik az ÚR útjait és törvényét, ahogyan ez a Szentírásban ekként többször megfogalmazódik. Azt nem ismerik, amit Isten adott és kijelentett nekik. Éppen a vezetők, az előjárók azok, akik – ahogyan korábban már megfogalmazódott – letépték magukról ezt az édes ígát, leszaggatták az elköteleződés kötelékeit, majd példájukat követte a nép. Az ítélet képe ismét erős és félelmetes vadállatok képével rajzolódik meg: az *oroszlán, farkas, párdúc* ragadozásának erejét jól ismerték és ismerjük (vö. Hós 5,14–15; 3Móz 26,22). Minden bizonnyal a vadállatok képéhez a ragadozók tulajdonságait is hozzá kell gondolnunk. Ezek közül talán a párdúc a legfélelmetesebb (kivár, ugrik, gyors, nagy erővel azonnal pusztít; vö. Dán 7,6; Jel 13,2). A sok és súlyos véték és tévelygés miatt van ez a büntetés.

A Jer 5,7–13 a perbeszéd folytatása, amelyben olyan képek és érvek jönnek elő, amelyekkel már korábban is találkoztunk. Isten mint féltőn szerető férj és házastárs megtett mindent, de *elhagyták* Őt, hűtlenné lett Izráel (vö. Hós 2,4kk.). Valódi okuk nem volt arra, hogy az ÚR elhagyása mellett döntsenek, hiszen mindazt megkapták, ami a biztonsághoz, boldoguláshoz szükséges. A vadhajtásokat el kell pusztítani, vétükük egészen elképesztő: megtagadták Istent, önelégültek és magabiztosak. Aki URat, Teremtőjét és Szabadítóját tagadja, önmagát tagadja, saját létük és létezésük gyökerét vágják el és ezt már belátni és megérteni is képtelenek.

Bolond ember a Biblia szerint az Istent tagadó, mivel belátása, gondolkodása, célkitűzései csak saját jövővel kecsegtető, de valójában jövőképtelen életére, egzisztenciájára, jólétére terjed ki, ennél és ezeknél tovább nem képes vagy nem akar látni. Ma talán ezzel a szemlélettel kell leginkább, majdnem szelmalomharcként fellépünk hitünk tanítása szerint, de tudnunk kell azt is, hogy a jelenlegi társadalmi-gazdasági egzisztenciális berendezkedés, általános és szinte mindenre kiterjedő együttélési csőd gyökere pontosan ez, mivel az ember szocializációjának alapelemei az egoizmus, individualizmus, a bizalmatlan magány. Elmúlt évszázadunk ideológiái az ember létezésének természetes, egyszerű kereteit és formáit tették tönkre, amit most már a túlélésért folytatott olyan harc határoz meg, amit ráadásul nevesincs, konkrétan meg nem határozható, meg nem nevezhető, államformákon felüli hatalomkoncentrációkkal folytat. Ezt a világrendet

tőzsdéken, bankokban, árfolyamok segítségével írják, amelyek mindannyiunk életét egyik pillanatról a másikra befolyásolhatják, sőt tönkretelhetik. Az *okos* és a *balga/bolond* eszkatológiai értelemben vett bibliai képe közötti nagy különbség pontosan az itt említettekben rejlik, azokban a kapcsolópontokban, amelyeket a földi ember megragadhat vagy elutasíthat. Egyél, igyál, gyönyörködjél, nagy gazdagság, hosszú, gondtalan élet – „*Bolond, még ez éjjel elkérik tőled a lelkedet...*” (vö. Lk 12,13–21).

Nem szabad csodálkoznunk, hogy ilyen dolgok történnek, ha a próféták is csak *fecsegnek* (a *próféták széllé lesznek* – hangzik a héber szövegen túl a görög, latin és korai fordításokban) és nem az ÚR igéjét beszélik, hirdetik – és annyit is érnek. Mindezek miatt a Jeremiás szájából jövő beszéd, ige tűzzé lesz, a nép pedig fává, amit a tűz *megemészt* (Isten és az Ő beszéde emésztő tűz, sokszor előforduló bibliai kép: pl. 5Móz 4,24; Zsolt 50,3 stb.) – tehát nem lehetnyi semmiség, pára és szél, mint a próféták fecsegő beszéde vagy a nép hazug és súlytalan esküvése (5,14).

A következő versekben (5,15–17) a félelmetes és hatalmas ellenség szemléltetésének egyik kulcsmotívuma az előző vers (5,14) utolsó szavának többszöri ismétlése: *feljál, megemészt, megeszik* (אכל), ahogyan az ige tüze az Isten népét, és ahogyan pl. a sáska letarol mindent, olyan lesz ez a nagyétvágú ellenség: fizikai, szellemi és lelki értelemben mindent elvisz, elpusztít (a megélhetést, a jövőt, az áldást, a létformát; vö. Hós 2,9–15). Nem csupán Izráel ősi és régi nép, hanem a támadó ellenség is. Ha a próféták zagyasága értelmetlen, akkor majd ezek beszédét sem fogja Izráel érteni.

Prédikációvázlat

Textus: Jeremiás 5,1–14

Isten igényeket támaszt népével kapcsolatban. Jeremiás könyvének tanítása szerint két nagyon fontos, lényegi és életünk, létezésünk egészét alapvetően meghatározó tulajdonsággal kell rendelkeznie a hívő népnek: engedelmisséggel és hűséggel. Isten még a teljes elfordulás sötét óráit élő népéhez is szól, nem hallgat. Azonban tudunk kell, hogy Isten, az örökkévaló Úr nem fog megváltozni a mi kényünk-kedvünk

szerint. Isten úgy jelenik meg a Szentírásban, mint aki az egész világmindenség felett Úr és szuverén módon cselekszik. Felolvasott szakaszunkban egy ősi esküformát idéz Isten, amely minden bizonytalanságából veszített, sőt az elhangzás korában már értéktelen hazugsággá lett. Ez így hangzik „*Él az Úr*” (Jer 5,2). Izráel népe a korabeli élettelen szobrok, kövek által kiábrázolt, ciklikusan meghaló istenségekkel szemben vallotta így meg hitét: *élő Urunk van*. Igen, Húsvét után még nagyobb és még teljesebb az öröm és a hitvallás: *élő Urunk van!* Nézzük meg, hogy mit jelent ez a számunkra!

1. Jelen van

Isten valóságosan jelen van nem csupán a szép, nyugodt, békés időkben és évszázadokban, hanem vállalja népével és népéért még a konfliktusokat, nehézségeket is, hiszen féltőn szereti őket, szeret minket. Nincs olyan helyzet, alkalom, lehetőség, körülmény, amikor Isten közelségét és jelenlétét meg ne tapasztalhatnánk. Jelenvalósága abból ered, hogy él és létezik mindenek felett, mivel Ő az élet Ura és forrása (Zsolt 36,10). Jézus is ott volt a háborgó tengeren, a bűnösök, az éhesek, az elnyomottak, a kitaszítottak közösségében. Mikor és hol éltük és éljük át ezt a nagy „értünk létezését”? A régi világban úgy tartották, hogy az istenek, amennyiben személyes nyugalmukat és létezésük kedélyes körülményeit embervilágbeli összeütközések, küzdelmek, háborúk, éhínségek fenyegették, akkor elhagyták azt a helyet és magukra hagyták az embereket, akik eddig kiszolgálták őket, ők pedig kegyeskedtek erre felelni. Isten nem ilyen! Szakaszunk is ezt mutatja.

2. Számon kér

Ne rettenjünk meg ettől a megfogalmazástól! Hitünk erejével kell elhordoznunk és elfogadnunk, hogy Istennek van joga és hatalma számon kérni és megbüntetni. Ő az igazságot, a szilárd hűséget nézi és vizsgálja. Isten nem szenilis nagypapa, akinek az a dolga, hogy rosszkodó, sőt akár szemtelen unokáit megsimogassa és dicsérgesse. Isten elhívásával, a szolgálattal, a ránk bízott javakkal, talentumokkal, a hittel nem bánhatunk úgy, mintha infantilisek lennénk. Sem hitünk, sem gyülekezeteink közössége nem sérül attól, ha tudjuk és tudatosítjuk a példázat szerint: Ő ott is arat, ahol nem vetett (Mt 25,24).

3. Cselekszik

Cselekszik – de a bálvány néma, süket, nem tud beszélni, vállon kell hordozni, kiszolgáltatott. Sőt ráadásul: Isten tűzzé teszi igéjét Jeremiás szájában, hogy a fa megégjen. Cselekszik Isten téled és tőlem függetlenül, nem mi jelöljük ki Számára a lehetőségek korlátait és határvonalait. Ne gondolkodjunk úgy Istenről, mint aki valamilyen emberiség előtti ősidő hőse, sztárja, aki kifáradt, megöregedett, aki csendesen szunyókál, és közben itt le-lepörög néhány évszázad, évezred, és közben azt csinál az ember, amit akar. Óriási hitvallás e mai világban is, hogy nem csak a világ hatalmasai képesek jót vagy rosszat cselekedni (néha csak hirtelen jött ötletek mentén), hanem a náluk nagyobb Isten is, aki hatalmasokat trónjaikról döntögetett, alázatosakat felemelt, éhezőket lakatott jól, másokat pedig üresen küldött el (Lk 1,52-53).